

VRTEC.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Uredil in založil

Ivan Tomšić,

nčitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani.

18133

Dvanaajsti tečaj, 1882.

V Ljubljani.

Natisnila Klein in Kovač (Eger).

VRTEC

Učebnice a podobné slovesné učebnice

Ivan Tomáš

VI 28137 Bf

První vydání, 1922.

V. J. J. J.

Národní knihovna v Praze

KAZALO.

Pesni.

	Stran.		Stran.
V novo leto	1	Povodnji mož	96
Sinek očetu v novega leta dan	12	Zlata ruda	103
Domovina	17	Vesela družba	106
Lepi nébes	33	Strah noge čéli	107
Zvezdi Danici	33	O sinu, roditelji in striji	107
Živa cvetlica	40	Starček in dvanajst ovac	114
Velikonočna	49	Objédki	118
Vigred se budi	56	Gad	119
Medléčej cvetlici	65	Pustoslovje	120
Na poti	71	Žid in cigan na straži	121
Mačka, miš in miška	72	Zviti Kalmik	122
Svetemu Alojziju	81	Zlatolása deklica	129
V tujini	97	Poučna basen	133
Pri kresu	105	Obljub dolg déla	135
Rimska cesta (Otročja igra)	106	Veverica in polh	138
Slovénski svět	113	Božja šiba	140
Drevó pri póti	129	O začétku	140
Spomenik	145	Smrðokavrinó gnezdo	141
Grob, na vérnih dúš dan samotén	161	Ranjeni vojak in njegova oporoka	145
Mrtvému otroku	165	Pri podrtem mlinu	148
Kakó na Krki zvoní	175	Angel	151
Na sveti večer	178	Netopir	152
Sirota	191	Drvišev prstan	161

Povesti, pripovedke, prilike in basni.

Čuden ovratnik	1
Mlad tatič	6
Na presto	7
Kës	12
Plemenito delo uboge sužnje	18
Strah je v sredi votel, a okoli kraja ga pa nič ni	20
Izkušnja	21
Blazník v cerkvi	24
Jajeji tat	34
Samokres iz úsnija	37
Trije metuljci	42
Poslušaj glas vesti	49
Ošabno dekletee	57
Grožnja	58
Pomazana suknjica	58
Pod orehom	65
Obogatéli trgovci	70
Previdnost	71
Nabita puška	72
Čudna skrinjica	74
O smrti Ivana Stojkoviča	82
Naš Romul	83
Jelen (basen)	86

Zemljepisni, zgodovinski in drugi poučni sestavki.

Prijatelj	10
Dunav	11
Nadvojvodinja Marija Valerija	22
Nauki za življenje	23
Cerkev Jezusovega Srca v Ljubljani	25
Vzpomlád	38
Voltava	39
Tegetthof	41
Zlate resnice	46
Samóta	73
Setev za nebesa	77
Franjo Pizzaro, osvoboditelj Peruvanski	87
Henrik I., ptičar	90
Pouk	95
Angel	104
Avstralski otočani	106
Pouki in opomini pobožnega Tobije	117
General Uchatius	121
Mati	122

	Stran.		Stran.
Mongolci	134	Nazdravičar	96
Velika kneževina Erdeljska	137	Jurčičev „deseti brat“	112
Romarska cerkev v Marijnem Celju	153	Boka Kotorska	128
Cesar Jožef II.	167	Führer durch Triest und Umgebung	144
Cirkniško jezero	169	Sreča v nesreči	144
Eskimojec in njega pes	173	Fizika za nižje gimnazije, realke in učiteljska	144
Napoleon I.	183	Knjižice s podobami	176
Temešvar	186	Domovinoslovje	176
Kako se jazbecu kuri	188	Pripovedke za mladež	176
Dnevni red za pridne otroke	189	Pripovedke za mladino	192

Zgodovinsko-mestopisni obrazci.

I. Kámenik	26
II. Kranj	43
III. Loča	53
IV. Radovljica	74
V. Idrija	92
VI. Lož	109
VII. Višnjagora	123
VIII. Novomesto	155, 170

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Pogled v vroče dežele našega sveta	13
Divji kostanj	15
Lov na gazele	30
Skorjanec	47
Bober	62
Kuhinjska sol	78
Gorila	126
Iz daljnih pasov sveta	142

Zabavne in kratkočasne stvari.

Drobtine	15, 31, 112, 127, 143
Kratkočasnice 32, 48, 64, 112, 128, 160, 175, 192	
Uganke	32, 48, 64, 128, 143, 160
Rebusi	176
Čudno število	16
Računska naloga	160
Pametnice in prigovori	127, 160, 175, 192
Zahvala	144

Slovstvene novice.

Ljubljanski zvon	16
Pedagogični letnik	16
Mir	16
Učiteljski Tovariš	32
1) Eno leto med Indijanci, 2) Črni bratje, 3) Pod turškim jarmom	48
Delo sv. Cirila in Metoda	48
Truplo sv. Agapita	64
Gregorčičeve „Poezije“	80
Savka i Stanko	80
Pesmarišica po številkah	80

Spomeniki umrlim.

Jurij Križaj, dekan in župnik v Kámeniku	31
Anton Jugovič, župnik v Borevnici	48
Jernej Brence, duhoven v Dutovljah	96
Jurij Grabrijau, dekan in častni kanonik v Vipavi	112

Podobe.

Mlad tatič	6
Cejiba-drevo	13
Kakaov bob	14
Kokosova palma	14
Nadvojvodinja Marija Valerija	22
Cerkev Jezusovega Srca v Ljubljani	25
Lov na gazele	30
Vzpomlad	38
Živa cvetlica	40
Tegetthof	41
Vigred se budi	56
Osabno dekletce	57
Bober	62
Popotnik	71
Samota	73
Franjo Pizzaro, osvoboditelj Peruvanski	87
Henrik I. ptičar	90
Angel	104
Vesela družba	106
Avstralski otočani	108
Pouki in opomini pobožnega Tobije	117
General Uchatius	121
Gorila	126
Bitka pri Legnici 1241. leta	134
Erdeljski Sasi	137
Leopard	143
Ranjeni vojak	147
Romarska cerkev v Marijnem Celju	153
Cesar Jožef II.	167
Cirkniško jezero	169
Eskimojec in njega pes	173
Napoleona I. rojstna hiša	183
Temešvar	186

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 1.

V Ljubljani 1. januarja 1882.

Leto XII.

V novo léto.

Čeoló je drévjé, zemlja v spanji,
Molée vsi pevcí pomladánji,
Objéla solnce je meglá ;
A spét sréc se radovalo,
Ter solnce bode spét sijálo,
Ko vesna bode k nam prišla.

Zató na prvo jutro léta
V kraljéstvo ónega le svéta
Naj vznášajo se vam očí,
Ker le iz néba sreča prava
Nam k úpanju se pridružáva
In božji blagoslòv rosi.

Sréc vam gréj ljubezen svéta,
Do vseh ljudíj na zemlji vnéta,
In k délu dvigajte roké,
Ter novega vam léta zarja
Prinesi dneve brez viharja,
Izpolni dobre vam željs!

„Vrtec.“

Čuden ovratnik.

(Otročja pripovedka.)

Pred mnogo, mnogo leti je živela deklica, ki se je lagala, kakor bi iz bukev bra'a. Karkoli je zinila, bilo ní družega nego laž, ter ní marala prav nič zato, če se je tudi očetu in materi nalagala. Bila je v tej zadevi, kakor so sploh vsi lažnjivi otroci, misleč si: majhena laž — v sili tudi kaka bolj debela — to ne dé nič, da si le človek pomaga iz zadrége, ali pa, da se ž njo okoristi. Takó si mislijo mnogi otroci, ki so podobni

lažnjivej Jerici, o katerej vam hočem danes povedati. Jerica se je laží že takó privadila, da sama ni več znala, ali je to resnica, kar govori, ali se laže. Dolgo so jej stariši vse verovali, kar jim je rekla, ter so jo imeli za dobro, pošteno in sramežljivo deklico; a naposled so se tudi njim oči odprle in kmalu so spoznali, da se jim hčerka prav pogostoma laže. Od sih dob jej niso nikoli več verjeli, da-si je resnico govorila. Takó se godí vsem lažnikom in lažnicam, da se jim naposled ne verjame, bodi si da govoré tudi resnico. In kako so bili pač Jeričini stariši žalostni, da imajo tako lažnjivega otroka v hiši; otroka, ki nima pri svojih stariših nobenega zaupanja več. Kaj čuda, ako so stariši vse poskušali, da bi Jerico laží odvadili ter jo zopet na pravi pot odkritosrčnosti privedli, ker so dobro znali, da lažnjivega otroka Bog čez vse sovraži in da lažnjiv otrok kmalu zaíde tudi v druge pregrehe, iz katerih se nikoli več ne more izkupati. Ali zamán so si stariši toliko prizadejali, da bi mlado lažnico poboljšali; zatorej so sklenili, da jo peljejo po vsem svetu znanemu čarovniku Merlinu, ki je bil na glasu kot velik prijatelj resnici a kot največji sovražnik vsacemu lažnjivcu. Zato so stariši od vseh strani peljali svoje male lažnike in lažnice k temu čarodejnemu človeku, da bi jih ozdravil od grde in ostudne laží. — Čarovnik Merlin je prebival v velikej stekleni palači, ter mu ni nikoli niti na um prišlo, da bi bil kdaj pred ljudmi kaj zatajil ali jim pa kaj tacega povedal, kar bi ne bila resnica. Vse, kar je Merlin delal, delal je očito pred vsem svetom, in kar je iz njegovih ust prišlo, bila je sama čista resnica. On je poznal vsacega lažnika že od daleč in to po velikem smradú, katerega njegov nos prenašati ni mogel. Ko se je lažnjiva Jerica njegovej stekleni palači približevala in je bila še dosti daleč, zavohal jo je že čarovnik Merlin. Skoraj bi bil padel v omotico od prevelikega smradú; zatorej si je prinesel hitro razbeljeno železno plóčo, na katero je vлил nekoliko kisa (jesiha), da je izčistil zrak v svojej palači.

V palačo stopivši, začnó mati z žalostnim srcem čarovniku pripovedovati na kakej bolezni trpi njihova hčerka Jerica. Ali ne morejo dalje, glas jim zastane na jeziku od velike sramote, da imajo tako hčerko. Čarovnik Merlin to videč, hitro pomaga ubogej materi iz zadrege, ter jim reče: „Dobra mati, utolažite se! Jaz prav dobro vem, zakaj ste prišli do mene. Že dobri dve uri duham grdo bolezen vaše hčerke, in ko se je mojemu stanovanju približala, skoraj bi bil padel v omotico od prevelikega smradú njene grde bolezni. Verujte mi, mati, vaša hčerka je lažnica prve vrste, toliko vam povem na svojo pošteno besedo!“

Jeričini stariši so takój spoznali, da Merlinovo imé ne slóve zastonj po vsem svetu, in Jerica sama je zarudéla po vsem licu. Ustrašila se je takó, da ni znala, kam bi se skrila pred grozovitim človekom, ki jo takó natančno pozna in jej vidi v dno njenega srcá. Skrila se je naposled za materin hrbet, a tudi materi je bilo nekako tesno pri srei, ko je videla kako resno ju gleda čarovnik. Še celó očeta je bilo nekoliko strah in postavil se je pred Jerico, češ, da bi jo branil, ako bi bilo treba. Stariši so namreč Jerico samo zavoljo tega pripeljali k čarovniku, da bi jo ozdravil njene grde laží, nikakor pa ne zato, da bi jej kaj žalega storil, ker Jerica je bila njih jedini otrok.

„Ne bojte se,“ reče čarovnik Merlín, videč, da se stariši bojé za svoje dete, „jaz nimam nobenih prehudih zdravil za ozdravljanje takih bolezní; dal bom le vaše hčerki prelepo darilo, katerega bode gotovo vesela.“

To rekši, odprè čarovnik veliko omaro, ki je stala v njegovej prečudnej sobi, vzame iz nje prekrasen ovratnik od zlatá in dragih kámenov z zapóno od diamantov, ki so se čarobno blesteli po sobi. Ta dragoceni ovratnik dene Jerici okolu vratu ter migne starišem v znamenje, da smejo oditi, rekoč: „Bodite brez vseh skrbi; vaša hčerka ima okolu vratú dobrega in zanesljivega čuvaja resnice, ki jo gotovo vselej izdá, kadarkoli bi se predrznila še lagati.“

Jerica, vsa osupela od veselja, da je takó prekrasen ovratnik na takó čuden način dobila, hoče ravno iz sobe iti, ko jo čarovnik nazaj pokliče in jej reče: „Čuj me, dekletce! Čez leto in dan bodem zahteval ovratnik nazaj!“ Te besede je izgovoril čarovnik s tako resnobnim glasom, da je bilo videti, da tu ni nobene šale. „Do istega časa,“ pristavil je, „povem ti, da mi ovratnika niti za trenotek ne odložiš z vratú; ako bi to storila, bila bi to tvoja smrt, — ali me umeješ?“

„O umejem, umejem,“ reče Jerica radostna in vesela; ovratnika ne odložim, hotela bi, da bi ga vedno imela in nosila, ker je prekrasen!“

„Dobro!“ reče Merlín še z resnejšim glasom nego li poprej, „ali védi, da imaš óni prečudni ovratnik okolu vratú, o katerem nam stare knjige pripovedujejo, da ima óno čudovito moč v sebi, s katero vsako laž takój odkrije ter niti poskušati ni mogoče, da bi se človek mogel zlegati!“

Ko je Jerica s stariši domóv prišla, ni imela nujnejšega dela nego to, da bi dala občudovati svoj prelepi ovratnik. V to se jej koj družega dne ponudi lepa priložnost, ko pride v šolo. Jerice namreč že dljé časa ni bilo v šolo in že to se je zdelo čudno njenim součenkam. „Kje si bila toliko časa, Jerica, da te ní bilo v šolo,“ vprašale so jo njene vrstnice. „Ali si bila bolna? — Ali so bili tudi tvoji stariši s teboj? Ali se ste že povrnili?“ — Takih in še drugih vprašanj ni bilo konca ne kraja. Zdaj ugledajo njene součenke prekrasen ovratnik, ki ga je imela okolu vratú. „Jejmina, Jerica, kje si dobila ta prekrasen ovratnik, ki se tako lepo blesti? Kdo ti ga je dal, Jerica? — Ali si ga dobila od starišev, tete, kume?“ — Jerica je bila v velikej zadrégi, kaj naj bi odgovorila na vsa ta vprašanja. Da ga je dobila od čarovnika Merlína, tega se ni upala povedati, ker je takrat že malo ne vsak otrok znal, da je čarodejnik Merlín zdravnik lažnjivih otrok. Jerica, to se zna, nikakor ni mogla povedati resnice. „Bila sem bolna,“ rekla je, „in stariši so me peljali v toplice; a zdaj sem zopet zdrava, in mati so me obdarovali s tem dragim ovratnikom; kaj ne, da je lep?“

Jeričine součenke zavpijejo od začudenja, a kmalu potem se zasmеjejo iz vsega grla. Diamanti na ovratniku, ki so se malo prej še blesteli kakor solnce, ugasnili so in so se izpremenili v priproste steklene kroglice. Jerica, ní o tem nič znala, zato je čudeč pogledala svoje tovarišice in jim rekla: „Nu dá, bolna sem bila; čímu se mi smežete?“

Zopet se zakrohota jo iz vsega grla njene součenke. Zdaj zapazi Jerica, da zró v njen ovratnik. Tudi ona se nanj ozre, ali kako se ustraši, videč, da so dragi kameni na njem otamnili in postali rumenkasti kremenci. Takój je Jerica spoznala, od kod ta nagla izprememba, in da jej laž nič več ne po-

maga. Od sramote vsa rudeča, reče svojim tovarišicam: „Bila sem pri čarovniku Merlinu.“

Komaj je te besede izgovorila, zablestéli so dragi kameni na ovratniku v ónem sjaji, v kakeršnem so bili poprej. Ali na to njeno priznanje smijale so se jej njene prijateljice še bolj in jo zasramovale kot grdo lažnico. Jerica ne vé, kako bi se izkopala iz te velike sramote, zatorej se opravičuje, rekoč: „Ali ste čudne, da se mi smejete. Poslušajte naj vam povem dalje. Čarovnik Merlin je mene in moje stariše prav prijazno sprejel. Poslal nam je zalo kočijo naproti, in kakšno kočijo! Šest lepo belih konjev je bilo upreženih in v kočiji sviléne blazinice s pozlačenimi čopi! Spredej pri konjih sta sedela dva strežaja v škrlatasto rudečej opravi. In ko smo se pripeljali do Merlinove palače, ki je od samih dragih kamenov sezidana, prišel nam je čarovnik sam naproti in nas je peljal v veliko dvorano, kjer je bilo vsakovrstnih jedil na izbiro. O ko bi vi videle, koliko sladkarij je tu ležalo po lepo pregrnutih mizah! Najpred . . .“

Jeričine tovarišice niso se mogle dalje smehú zdržati; na ves glas so se jele smijati in Jerica, pogledavši na svoj ovratnik, zarudéla je kakor kuhan rak. Začarani ovratnik jo je zopet izdal. Pri njenih prvih besedah se je začel raztezovati ter je postajal daljši in daljši, in ko je pripovedovala o dvorani z jestvinami, segel jej je ovratnik že skoraj do nog.

„Ti nam ne pripoveduješ resnice!“ rekla je jedna izmed tovarišic. — „Konji, kočija in strežaji, vsi so te vlekli za ovratnik,“ rekla jej je druga tovarišica zaničljivo.

„Nu, bodite tiho, povedati vam hočem resnico,“ reče Jerica in nadaljuje: „Peš smo šli k čarovniku in smo bili pri njem le kakih pet minut.“

V tem hipu se ovratnik skrči in se pokaže zopet v svojej prejšnjaj podobi.

„In kdo ti je dal ovratnik?“ vprašajo deklice radovedno.

„Ovratnik mi je dal, mi — je — dal čarovnik Merlin prav za gotovo; podaril mi ga je, ker mu sem na vsa njegova vprašanja tako lepó odgovarjala in — in — in — mu — mu —“

Dalje ní mogla govoriti, ker jo je začarani ovratnik vedno bolj in bolj stiskal okolu vratú ter bi jo bil skoraj zadušil.

„Že zopet se nam lažeš!“ zavpijejo njene prijateljice in se jej smejejo v pest.

Jerica poskuša dalje govoriti in pravi: „Rekel — rekel mi je — da sem — lažnica — prve vrste.“

Te poslednje besede so se jej hitro in lahko izmuznile iz ust, in tudi ovratnik je ni nič več stiskal. Jokajoč od sramote in obžalovanja nadaljuje Jerica: „Ravno zato mi je tudi dal ta dragoceni ovratnik, ki je zanesljiv čuvar resnice; in jaz sem se ga v svojej neumnej prevzetnosti zelo veselila, a zdaj ne bodem več tega storila in tudi lagala ne bodem nikoli več. Takó, poglejte, zdaj je moj ovratnik zopet lep!“

Součenke se niso več smijale Jerici, in marsikatera izmed njih se je na tihem veselila, da nima začaranega ovratnika na svojem vratú, kajti to ni nobena šala, imeti takega izdajalca pri sebi, ki tako ostro pazi na vsako še tako majheno laž; in laž, o kako hitro uide človeku iz ust!

„Bodi si temu kakor hoče, vender se ti moram smijati, ker si tako pohlévná neumnica,“ reče najstarejša njena prijateljica. „Jaz mesto tebe bi

takój odložila ta hentani ovratnik, naj bi bil še tako lep, ker človeka vender pripravi v nekako zadrego, da-si tudi nima nobenih hudobnih naménov. Zakaj ga ne vržeš proč?“

Jerica je bila vsa zmedena pri tem vprašanji, rada bi bila odgovorila, pa ni mogla, — molčala je. Ali v tem hipu se je začel ovratnik okolu Jeričinega vratú sukati in to še takó hitro, da so se dragi kameni drug ob drugega zadévali ter so jeli žvenkljati kakor kreguljci po zimi pri konjih, kadar vlečejo saní.

„Ti nam gotovo še nisi vsega povedala!“ zavpijejo novič njene prijateljice ter se od veselja po kolenih bijó, videč, kako veselo se ovratnik vrti in pleše okolu vratú uboge Jerice.

„I nu, kdo pravi, da vam nisem še vsega povedala?“ reče Jerica tresoč se po vsem telesu. — Ali díamanti in dragi kameni ne prenehajo plesati in žvenkljati okolu njenega vratú.

„Ti si nam nekaj zamolčala!“ reko njene prijateljice.

„Nu, ker tudi zamolčati ne smem ničesar, kar se je zgodilo, naj vam tudi to povem, da mi je čarovnik Merlín pod smrtno kaznijo prepovedal ovratnik odložiti.“

Komaj je Jerica to izgovorila že se je nehal ovratnik sukati okolu njenega vratú ter je bil zopet v svojej prvotnej lepoti.

Lehko zdaj umejete, otroci, da se s takim váruhom, ki se takój izpremeni, če se ne pové resnica, ki se podaljša, če se pristavi kaj neresničnega, skrajša se, če se kaj izpusti od resnice, ter še celó plesati začné, če se resnica zamolči — lahko umejete, da se s takim váruhom ní dobro šaliti, in to že posebno takrat ne, ako se človek takega váruha brez velike nevarnosti še celó iznebiti ne more! Najboljše je v takem položaji, da se človek laži skrbno varuje ter vselej in povsod govori le resnico. To je tudi Jerica spoznala, in ko se je privadila resnico govoriti, bila je vsa drugačna deklica, mirna, pohlevna in vedno dobre volje, kar poprej ni nikoli bila, ker ni imela dobre in mirne vesti, ter se je vedno bala, da jo bodo stariši ali pa drugi ljudje zasačili na kakej laži, ali pa, da bo s svojo lažjo komu kaj škodovala. A zdaj je imela takó mirno vest, da se je že zavoljo tega bala najmanjše laži ter tudi začaranega ovratnika ni več potrebovala. Še predno je minulo leto, prišel je čarovnik Merlín, in si je vzel začarani ovratnik, ker je bil prepričan, da ga Jerica nič več ne potrebuje, a on ga je potreboval za drugega otroka.

* * *

Kaj se je s prečudnim ovratnikom še dalje godilo, tega vam povedati ne vem, ker tudi meni do zdaj tega še nihče ní povedal. Mogoče, da so ga Merlinovi dédiči dobili ter ga potlej v zemljo kam zakopali. Bodi si temu kakor mu drago, toliko vam pa vender povém, da, ako bi bil jaz lažnjiv otrok, ne bi preveč zaupal tej stvári, kajti kako lahko bi se zopet našel začarani ovratnik in — potlej!? Dà, dà; dobro je dobro, a to, kar je boljše je boljše; zatorej je tudi gotovo boljše, da laž opustite in govorite vselej resnico, potem naj ostane začarani Merlínov ovratnik ondu, kjer je.

Mlad tatič.

Ko sem bil še mlad in majhen, slišal sem večkrat od modrih in pametnih ljudi, da ni dobro biti lákom, kajti ljudje pravijo: kdor je lákom in si išče dobrih stvari za usta, tak navadno tudi rad krade in svoje prste rad vtika v stvari, ki niso njegove, ampak drugih ljudi. A to, kakor znate, ni pripuščeno delati, ker tatvina je jako velik greh. Zatorej tudi Bog v sedmej zapovedi pravi: „Ne kradi!“

Tako lákomo dete je bil Brvarjev Lukec. Pred njegovimi prsti ni moglo nič varno ostati. Vsako stvar je on moral pokusiti, vsako stvar oblizniti. Strd (med), sladkor, vkuhanovočje, češnje, višnje in druge take stvari je pustil pri miru samo takrat, ako so bile dovolj pred njim skrite. Mati ga so večkrat zasačili s črnimi brki in mastnimi prsti, pa so ga tudi vselej dobro natepli za to.

Kadar koli se je tržni dan začel in so prišle branjevke z ovočjem (sadjem) na trg, nikoli ni bilo brez Brvarjevega Lukca, ki se je okolu klatil in gledal, kje bi kaj izmáknul. Časi je tudi domov prinesel pogače, hrušek, jabolk in drugih taci stvari, a stariši mu niso dali nikoli denarja. Ako ga so stariši vprašali: „Od kod imaš te stvari?“ rekel jim je: „Dobil sem jih od kuma (botra), tete, ali pa od soseda Marka.“

Necega dnè pa je Lukeu želó izpodletelo. Bilo je popóldne, kmalu po kosilu, in Lukec je tekel po cesti, da se mu je prah visoko vzdigal za petami, a otroci so vpili za njim: „Tatič! tatič! kradel je jabolka in hruške.“

Lukec pribeží domov. Lici ste mu bili rudeči kakor kri a prsti modri in otečeni.

„Kaj ti je, Lukec, za božjo voljo, kaj ti je?“ zavpijeta jednoglasno oče in mati. Ali Lukec ni mogel od ihtenja niti besedice izpregovoriti. Otresal in mencál je z rokama, ki ste ga, kakor je bilo videti, želó boleli.

Zdajci stopi sosedova hči Anica v hišo ter pripoveduje vse, kaj se je godilo z Lukcem. „Stal je,“ pravi, „pri nekej branjevki in ko je ta nekam na stran pogledala, brž je planil Lukec po jabolkih in hruškah ter jih je metal v žep. Branjevka to videč, zgrabi Lukea za vrat, vzame mu ukradeni ovojčje ter ga potlej prav dobro s palico po prstih naklesti. Branjevka bi ga ne bila tako hudo natepla, ako bi jej ne bil Lukec už večkrat ovojča in drugih stvari ukradel.“

In tako je prišla tatvina na dan. Zdaj se je znalo, od kod so vse óne stvari, ki jih je Lukec tolikokrat domóv prinesel in je dejal, da so od kuma, tete ali pa od soseda Marka. Vse te stvari je Lukec ukradel in domá se je svojim starišem lagal.

A ni ostalo samo pri tem. Oče vzamejo šibo in udrihajo po Lukcu kakor še nikoli poprej. Potem ga primejo za roko ter ga peljejo do branjevke, pri katerej je ovojčje kradel. Tu je moral Lukec branjevko odpuščenja prositi in trdno obljubiti, da nikdar več kaj takega ne stori.

Tudi očetu in materi je moral to obljubiti. Lukec se je lakomosti odvadil in tudi kradel ní več, ter je zdaj, kakor sem slišal, dober in pameten deček.

(Po „Golubu.“)

—x—

Na prosto.

Tam na klanec je vse živo,
Vkup so iz vasi otroci
Vsak saní v premrelej roci
Vozí i drží se krivo.
S. Jenko.

Tam na vási zamrznil je potok. Debela, ledena skorja zakriva njegovo vodo človeškemu očesu; njegovo žuborenje se ne sliši več, tiho se podí val za valom pod zimsko odejo. Cvetice, ki so se zrealile v njegovej zeleni vodi je pokosila ostra zima; — drevesa, ki so bila vedno priča vsem njegovim skrivnostim, žalostno molé svoje suhe veje stokajoč pod težo snegá; — nič več se ne ogleduje v njem drobna lastovica; vsa njegova okolica je oropana svoje krasote — a vender je kraj veselja človeku, mlademu človeku! Tam na vasi, tam je življenje! Tam je raj vaše mladine! — —

Zjutraj zgodaj, ko se je začelo daniti, bil je vže Županov Ivanko na nogah. Skrbno hodi okolu hleva, — pristavi lestvico in zleze pod streho, kjer najde svoje ljube saní. Lansko zimo so mu je bili naredili stari oče, ker je bil vse leto priden in poslušen. Brzo je spravi iz zatišja, kjer so prav puščavniško živele, kjer je le kak pajek ali kak drug mrčes bil milostiv obiskati je. A zdaj je prišel čas, ko bodo v tolikej časti, kakor sosedova hruška po leti. — Ivanko je skrbno ogleduje, še bolj pazno, kakor voznik svoj voz. „Tri sto medvedov! — nekaj je polomljenega. Vže vem, hudomušni pastir, večna mi préglavica, ta mi je to storil iz hudobije, ker sem ga po pravici zatožil očetu, da v nemar pušča živino na paši. Le čakaj tiček!“ — Takó beseduje Ivanko. A kmalu ga mine jeza, steče v hišo in pride s kládívom v roci, da zaceli rane svojemu bolniku. — Kako mojstersko se obnaša! Vsaj se je naučil od očeta! — Zdaj tolče in razbija, da leti skozi ušesa, zdaj zopet obrača, da bi kmalu vse polomil. Kljub hudemu mrazu mu lije pot po licu in rudeč je

kakor kuhan rak. Pa vsaj se bode tudi poplašal trud stotero in kdo ima take sani? — V vsej fari nobeden. — V tem pa mati stojé na hišnem pragu in smijóč se gledajo sinčka, ki kaže, da bode v poznejših letih vreden naslednik očetu. A vse drugače misli pastir, porednež, ki zaničljivo gleda pridnega Ivanka pri njegovem delu in se v pest smijaje veseli svoje zmage. A nagajilec mu še zdaj ne dá mirú; naredi kepo in jo zažene Ivanku v hrbet. A Ivanko, da-si gorko čuti sovražni napad, se niti ne zmeni za to, kar nam kaže potrpežljivega in vztrajnega dečka. Vže je skoraj popravil sani, kar ga materin klic vabi na kosilo. A tudi to ga ne zmoti, končano mora biti! — Čez malo časa je vse v redu! Ivanko pospravi orodje in gre zajutrekovat. Nikoli se mu še ni tako mudilo; kmalu zadovolji želodec. In po jedi kučmo na glavo, hlače za črevlje — — hajdi na delo! Hipoma stojí pri svojih sanéh. — —

Čez nekaj trenotkov ga vže vidimo dirjati proti kraju veselja. Niti sneg, niti burja, niti kaj družega ga ne ovira v teku. Vse se mora njemu umikati; še celó Bonačev sultan, ki mu je vže jedenkrat pomeril hlače, še celó ta gre danes s poti zmagovalnemu Ivanku. In ko ugleda tam na koncu vasi zaželeni kraj — zdaj, zdaj letí kakor blisk! Kakor da bi ga veter pesel, bliža se kraju veselja!

Kmalu je na koncu svojega pota. Hà! — koliko jih je vže tú! Skoraj da je Ivanko zadnji. — Kakor roj čebel, tako mnogobrojno je zbrana tú vaška mladina. Vsem se bere na licu, da jim je kri razgreta; da jim je srce polno veselja, nedolžnega veselja. In ko Ivanko stopi v njihovo sredo, zdajci še le se prične pravo rajanje, prava radost. Ivanko jim je poveljnik; vse se njemu klanja, — še celó Komarjev Francè, ki je po leti некоč nekako predrzno lezel preko plota na bogati Županov vrt in se zategadelj nekaj s prijel z Ivankom, — še celó ta posluša njegova povelja. — Kmalu so vsi razvrsteni: jedni drsajo, drugi se vozijo po sneženem hribu, še drugi mečejo kepe itd. — Zdaj se prične novo življenje! —

Možato pelje Ivanko svojo krdelo na hrib; marsikateri se še le zdaj uči hoditi in z bridkim padcem mora večkrat prepričati se o svojej slabosti. Počasi prilezejo tudi novinci. Ko so vsi na vrhu, razpostavi je Ivanko in podučí, da se kaka nevarnost ne pripeti. Zdaj! — pózor! — Ivanko naprej, drugi za njim: hurrá! — Zdajci leté, to jo režejo! — Hahaha! Bonačev Jožek se je zadel ob grm in prekucnil se preko njega! Hahaha! — zagrmí iz mladih grl, ko se Jožek skobacá izpod snega. Jediní on je osramotil vso družbo, a ne zamerimo mu, neskušen je še in danes se je prvič podal na-tó. — Zdajci pa je bila zmešnjava, kakor v Babilonu. Vse Ivankovo opominjevanje ne pomaga nič. Nerednost je največja nastala. Takó je v vojni, ako vojaci ne slušajo vodjev in se ne dadó brzdati več. Po vsem hribu so raztreseni; nekateri so vže zopet na vrhu, drugi v sredi, a nekateri še prav daleč zadej! — Zdaj drsí navzdol ta, zdaj ta. — Vsi so se vže peljali po dvakrat, nekateri celó po trikrat, le Bonačev Jožek, ta se še upira s svojimi sanmi navkreber. Kolár je malo preveč pomeril. — A on še ni najnerodnejši. Nekateri se še celó po hrbtu peljejo navzdol in sani jih porivajo — ravno narobe! To je smeh!

Komarjev France pa še ní mogel pozabiti poletnih bridkosti. Te mu zdaj v spomin pokliče okolnost, da imajo vsi Ivanka tako radi in za najboljšega.

Zavist si osvoji polagoma njegovo srce, ki kuha v sebi srd in ert. „Aló! kdo bo poprej na vrhu? Jaz ali ti, Ivanko?“ — zakričí, menèč, da bode on sam, kot zmagovalc, vso čast Ivankovo treščil ob tlà. „Dobro! dobro! skusita se!“ — kliče jima vsa družba. — Zdajci se prične tekmovalje. Francè jo piha proti vrhu kakor „lukamatija;“ niti nazaj se ne ozrè. A ravno to je umnemu Ivanku jako po godu. Ne bodi len! čez nekaj časa, ko je bilo vže vse bolj v hrib, pripnè svoje saní na Francetove in se, tebi meni nič, vsede prav ugodno na nje. Vsa družba se zdaj spustí v smeh. Ivanko pa jim z očmi namigne, naj bodo tiho. Ali ne morejo se ubraniti smehú, glasneje in glasneje se krohotajo. Francè pa vleče kot tovorni osel in svest si svoje zmage, niti ne zapazi prevelike teže ter jo pogumno piha naprej. Zdaj je na vrhu! Da bi ga vse videlo zmagovalca in ne njegovega spehanega lica, obotavlja se še malo in si pot s čela briše, menèč, da je tekmeec njegov še daleč za njim. Kakor da bi Ivanko znal njegove misli, odpnè v tem trenutku za njegovim hrbtom saní. Zdaj se Francè obrne, da bi se pokazal zmagovalca in kriči: „Hóhó! jaz sem vže tukaj!“ „Há-há kdaj sem vže jaz!“ — oglasi se Ivanko na Francetovej strani ter se na ves glas smeje. Zdaj zadoni smeh in krohot iz mladih grl, da glasen odmev daleč po dolini oznanjuje Ivankovo zmago. — Osramotoen jo zdaj pobriše iz nesrečnega kraja Francè preteč v svojej jezi maščevalnost prej kakor mogoče. — Ko Francè otide, zbere se vsa mladina okolu Ivanka in ga zvédavo poprašuje, kako si je izumil tako šaljivko. Ivanko, ki je zmirom pazil pri šolskem poduku, rad jim pové, da mu je prišla na um basen o lisici in polžu in se je te basni poslužil. Lisica namreč se je košatila in zaničevala polža, da tako leno leze. A polž jej oporeka, da on dosti poprej pride na vrh hriba nego li lisica. Dogovorita se, da hočeta poskusiti to. Lisica je tekla proti vrhu a na repu — s polžem. In polž je opeharil lisico takisto kakor Ivanko Francéta.

Otroci začnó zopet prejšnje svoje rajanje, ki je zdaj tem veselejše, ko so vsi jednega srca in jednih misli pod nadzorstvom Ivankovim. Jedni plezajo kakor poprej po hribu, da kažejo svojo umetelnost in urnost navzdol; a drugi se pa pod klancem vrté in motovilijo po snegu in ledu, kar se dá. Tako imajo nedolžen ples! Mraz jim gode takó, da bi marsikaterega odrasčenega bolelo okolu ušes, a mladina razumé to godbo. Lica so jim pobarvana rudeče, kakor velikonočni píruhi. In tam, bolj na prostem se dva dečka prav pridno obračata okolu — sneženega možá. Kakó umetno ga znata gladiti in odstraniti vse nepotrebности! Kako lepo mu otešeta nogi! — Bog vé, kaj bode še iz njiju v letih poznejših? — A zdaj pride na vrsto glava — ta glava! Koliko truda jima prizadene! Oči, nos, usta — to jima ne gre prav izpod rok! Ali umni Mirko, ta jo vže zna izvésti! Brzo poišče dva črna kamenčka, vtakne ju in to so oči. Potem kos lesá — to je nos. A zdaj še usta! No, usta bode predstavljal rudečkast klinček pod nosom. Še malo poprave in mož je gotov. Háháhá! — smeje se vsa družba in leti k novemu družniku. Vse občuduje delo mladih, umetelnih rok. Smeh se izpremení v neznano veselost, ko pristopi županov Ivanko k možu in ga ogrne s svojo suknjo in mu svojo kučmo na glavo dene. Otroško veselje je s tem preveliko: smehú in krohota ní konca ne kraja! A porednež ta Jurijče: skočiti je hotel predrzno preko moža in odlomil mu je glavo. „Ná!“ —

začne se hudovati vsa družba in mladima umetelnikoma zavrè v srci — kaj bi tudi ne? S tolikim trdom izdelani mož je zdaj ob tlá! Vše dela Mirko kepo za nagajivega Jurijčeta, ko ga miroljubni Ivanko posvari in potem kliče: „Aló! na vojsko! — V dve stranki! Kepali se bomo! Kédó bode zmagal?“ — „Dobro! Vše veljá! Dajmo se!“ — zakriči vse. Zdaj se zberó vsi mladi vojaci okolu svojega vodje, Ivanka. Ta je razdeli v dva dela; a vsaka stranka hoče imeti njega pri sebi. Takó se prične mej páglavci vážno besedovanje, dokler jih ne umiri modri Ivanko z določilom, da hoče on le od strani gledati in nikomur pomagati. Vse je zadovoljno. — „Nárazen! jedna — dve!“ — velí Ivanko. Ko so bili zadosti oddaljeni drug od drugega se na povelje vodjevo ustavijo in obe stranki se začne pripravljeni na sovražni napad. Ko ima vsak svoje orožje v rokah, reče Ivanko: „Jedna, dve — tri!“ — zdaj se udarijo. Krik, veselost, smeh — — ko zadene kepa nasprotnika! Hahaha! — Mirko je ravno zbíl klobuk Jurčetu in mu s tem poplašal prejšnjo nagajivost. Kako se pa tudi krohotá Mirko! To se mu dobro zdí. Glej, kaj se valí tam v snegu? Háhá! — sosedovega Tončka je kepa podríla na tla! Siromak je od strahú padel. — Kepe švigajo po zraku, kakor v pravej vojski krogle — a tú brez nevarnosti! Razjarjenost in slavoželjnost je tako velika mej obema strankama, da bi še celó Turek pred njimi kopita pobrál! Dá! — to bodo trdni stebri svoje domovini! Lepo prihodnost oznanujejo. Bog daj! — A zdaj je prestopila leva stranka mejo. Hurá! na nje! To je zoper postave! In vname se hud boj — — prav blizu so si — — zdaj omahuje jedna stranka, zdaj druga — — vže hoče leva stranka obrniti hrbet — — čuj glas zvoná! Ta reši levo stranko — največje sramote! — Poldanski zvon jim naznanja, da se južina vže kadí na mizi. Ves dopólnudne jim je radost dušila zahtevanje nadležnega želodca — a zdaj je čas! Hajdi! — in čeda se v míru razkropí. Vsak hiti proti dómu, a

Starec zré iz gorke híše,
I spomín se mu poslí,
Dni premíslja, kí so bíli,
In na tihem solze bíše. (S. Jenko.)

Dà, plavajo mu v spomín óni zlati dnevi, ko je bil tudi on v takej družbi, ko mu je sijalo solnce življenja, ko mu je vladal v srci rajski mír in blaga zadovoljnost. A zdaj je skušil grenkosti življenja, zdaj so mu skrbi in bridkosti tega svetá zgrbančile čelo. Zdaj, ko vidi nedolžno, od igre se vračajočo mladino, rad bi se preselil v sveto deželo otročjih let, rad bi se še jedenkrat poigral — a zdaj ne more, zdaj vže stoji z jedno nogo v grobu. In notranji čuti se razlijó v bridke solzé, ki mu kapljejo po velem licu. — O sveti čas mladosti! — Srečna mladina! Tebi je poletje, jesen, zima, vse, vse ti je vesela vzpomlád! —

D. Majarón.

— x —

Prijatelju.

Kadar dobro se ti bo godílo,
Mnogo boš prijateljev imél,
Kadar se okó ti bo solzilo,
Zapuščen na pragu boš sedél.

— k.

— x —

Dunav.

Dragi moj! znano ti je, da sem med vodami avstrijsko-ogerske monarhije najimenitnejša in največja reka. Nekateri me zovó tudi „Donavo“, kar pa ni, da bi posnemal; kajti moje jedino in pravo imé je le Dunav in tega se drži tudi ti, bodi-si da govoriš ali pišeš o meni.

Moj izvirek najdeš v temnem Črnem lesu na Nemškem, ter se takój v početku obrnem s silnim hrepenenjem proti vzhodu, to je proti onem kraji sveta, od koder je vsemu človeštvu zasijala luč resnice in odrešenja. Gorovje zapustivši, vijem se do Ininega izliva v razteglenem loku preko švabsko-bavarske planote. Takój pri Ininem izlivu, ki mi obflo vode iz planin prinese, prestopim pri bavarskem mestu Pasovu bavarsko mejo ter postanem reka avstrijska. Pri Greinu stojé v mojej strugi velikanske skale, ob katerih se narejata tomun in vrtinec; obá sta bila nekdaž ladijam zeló opasna (nevarna), a zdaj jim je vožnja zeló olajšana, ker so glavno skalovje izstrelili in iztrébili ter se ni nobene opasnosti več bati. Pozabil sem ti povedati, da tečem po gorenje Avstrijskem mimo prijaznega mesta Linca, ki leží ob mojem desnem bregu in je glavno mesto deželi. Spodaj pod mestom Lincem se izliva v mojo strugo reka Travná, ki priteče iz „Salzkammerguta“, planinskega kraja, v katerem lahko vidiš mnogo prekrasnih jezer in slapov. Od Linca dalje dospem kmalu do izliva reke Aniže, ki ob mojem desnem bregu dela mejo med Gorenje in Dolenje-Avstrijskim. Od mestica Greina dalje tečem nekoliko mirneje proti Dunaji, glavnem mestu našega cesarstva. Pri Kremsu, ki leží ob mojem levem bregu, stopim v bolj razširjeno kotlino, tulnsko polje imenovano, ki je zeló rodovitno in od koder kmalu ugledam prelepo opatijo Klosterneuburško, sezidano od Leopolda svetega 1108. l. Od Dunaja naprej tečem polagoma in brez ovir preko moravskega polja; blizu Moravinega izliva, ki od leve v mojo strugo prihaja, proderem male Karpate in stopim v malo ogersko nižino, kder se delim v več pánog, ki dva velika otoka obdajejo. Morava ob mojem levem bregu loči Avstrijo od Ogerske. Na Ogersko prestopivši takój si pridobim novih prijateljic in novih moči z dotoci, ki se v mojo strugo izlivajo ter tako mojo dosedanjo moč še mnogo bolj pomnožujejo. Ti moji dotoci ob mojem desnem bregu so: Litava, Rába, Drava in Sava; ob levem pa so: Vag, Nitra, Gron, Ipolj in Tisa. Pri mestu Vacovu, ki stoji ob mojem levem bregu, obrnem se proti jugu in stopim v doleno ogersko nižino. Ne dolgo in ponosno se vijem mimo Buda-Pešte, ki je stolno mesto ogerskega kraljestva. Zapustivši Pešto hitim še vedno proti jugu, dokler ne dospem do meje slavonske; tu sprejemem sestro Dravo v svoje naročje ter se obrnem ž njo naravnost proti vzhodu. Takó hitim nekaj časa naprej ter sprejemem še Tiso z njenimi rumenimi valovi v svojo strugo in se ž njo vred obrnem zopet proti jugu. Pri Zemunu me pozdravi sestra Sava, združi se z menoj in skupaj hitiva, delajoč mejo Srbiji, do stare Ršave, kjer zapustim prelepo avstrijsko cesarstvo ter derem skozi dolgo kamenito preseko med erdeljskimi planinami in srbskim hribovjem ter delam tukaj ladijam več neugodnih tomunov. Na tem oddelku svojega potovanja se, poprej 1000 metrov širok, stisnem zdaj na 200 metrov širjave ter

tečem dalje proti vzhodu preko globoke valaške nižave, kjer narejam mnogo barjev (močarin) in jezer, a zna se, da tudi obilo otokov. Na zahodu valaške nižine, pobravši še poprej reko Olto v svoje naročje, sem užé precej blizu črnemu morju, ali neka malo višja planjava, ki se Dobruška imenuje, zagraja mi pot, da ne morem naravnost v morje, zato se obrnem proti severu. Na tem potu do Galaca tekoč se pred jugovzhodnimi končinami erdeljsko-moldavskih Karpatov obrnem zopet proti vzhodu, poberem še poprej reki Seret in Prut, ter se naposled utrujen dolzega popotovanja in na pet pánog razcepljen izgubim v svoj globoko mi izkopani solnati grob — črno morje.

Ivan T.

K è s.

Andrejček gre necega dnè iz učilnice. Mimo ubožne hiše idoč, ugleda pred vrati dečka, ki je sedel na kámenu, lice si zakrival z robcem, in je milo, milo jokal.

„Kaj ti je, da se jokaš? — Ali te morda zobjé bolé?“ vpraša Andrejček dečka.

„O nè,“ odgovori deček.

„Ali si gladen (lačen)?“

„Nisem,“ odgovori zopet deček.

„Čimu potlej tako milo jokaš?“

„Oh, mati mi je umrla,“ odgovori deček in se še bolj ihti.

„To je pač žalostno in bitko za tebe. Zdaj užé vem, zakaj se tako milo jokaš,“ — reče Andrejček.

„Nu jaz se še za nekaj družega jokam. Zdaj se še le namreč spominjam, kolikokrat svoje dobre matere nisem slušal in kolikokrat se je ona nad menoj jezila. To mi je zdaj žal, to me zeló boli. Ali kaj si hočem — popraviti zdaj tegá več ne morem, ker mi je mati mrtva in užé štiri dni leži v grobu. O ko bi mi moja dobra mati še živela, kako rad bi jo ubogal in kako pristréno bi jo ljubil! Ali zamán je zdaj vse!“

Andrejček je šel nato globoko ganen in počasi domóv, ter si je mislil: „Nikoli nečem žaliti ne očeta ne matere svoje.“

T. B.

Sinek očetu v novega léta dan.

Oče! zdaj Vam obetújem:

Priden hočem vedno biti,

Vrlo hočem se učiti;

O daréh se zahvaljújem,

Kar ste méni jih podáli,

S tem ljubezen mi kazáli.

Môlil bodem pregoréce,

V zdravji da Vas Bog ohráni,

Vsuga huđega obrani,

Vsuje Vam obilo sreče;

Vaše vsako mi povélje

Bode vselej na veselje.

— 6

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Pogled v vroče dežele našega sveta.

Znano vam je, da rastline pokrivajo malo ne vso suho zemeljsko površje, a razven tega tudi nekatere kraje morja. Ker pa rastline navadno v velikej množini skupaj rasto, zato ima vsak kraj svojo posebno podobo po rastlinah, ki ga pokrivajo. Kako različen je užé pri nas pogled prijazne zelene ravnine od pogleda resne, mračne tmíne v doraslem gozdu? Kolika razlika je med poljem, pokritim z rumeno pšenico, med zeleno grivo (trato) in med skalnato steno, olepšano s pisanim cvetjem! Ali še bolj očiten je ta vpliv rastlin na podobo kakega kraja, ako ga primerjamo z drugim, ki ima vse drugačno podnebje. Ako gremo od ledenega morja,

Cejiba-drevo.

kjer so tla pokrita z večnim snegom, dalje proti jugu, pridemo najpred v óni pas naše zemlje, v katerem pokrivajo tla le borni lišaji in nizki mahovi, a tu ne raste nobeno drevo, noben grm. Dalje proti jugu se užé začenja nizko grmovje in pritlično drevje, katerega se na južnej strani držé široki gozdi. Tudi tukaj še ní videti ovočnega drevja in tudi se malo žita seje po teh krajih, ker mu podnebje še ni toliko ugodno, da bi vspešno obrodilo. In če gremo še dalje proti jugu, pokažejo se nam v tem hipu vse drugačne rastline. Živo zeleni travniki so izginili in mesto njih nahajamo vedno zeleno listnato drevje z usnijatim svetlim listjem. Po teh krajih raste najplemenítejše ovočje (sadje), ki nam je znano pod imenom južnega ovočja. In če pridemo naposled v vroči pas naše zemlje, vidimo, da se razvija pred nami najčvrstejše, najbolj velikausko in najčúddnejše rastlinsko življenje, ki mora prebivalca srednje-gorkih krajev, ki ní vaju kaj tacega videti v svojih krajih, navdati z občudovanjem in strmenjem.

Izmed raznih dreves ogromne velikosti, naj vam danes le v podobi pokažemo drevo, katero raste po otocih zahodne Indije in v nižavah južne Amerike ter je znano pod imenom Cejiba (*Bombax Ceiba*). To drevo doseže visokost do 40 metrov, a njegovo deblo ima v povprečniku (preméri) blizu do 5 metrov. S to orjaško debelostjo se popolnem ujema tudi veje tega drevesa. Najspod-

nejša veja se lahko primerja z najdebelejšim hrastom, ki raste po naših gozdih, s tako močjo se steza od svojega orjaškega debla v temni pragozd velikanskih dreves. Z ravno tako močjo napojeno je tudi listje Cejibovega drevesa, katerih stoji po 5 skupaj. Kako velikansko je to drevo, najbolje se vidi, ako se primeri z jezdecem na konji, kadar stoji pod drevesom. Konj bi imel pač dosti dirjati, da bi obhodil to orjaško drevo. Cejiba je posebno zaradi tega znano, ker ima lepe, bagreno-rudeče cvetove, iz katerih se naredi kakor pést debeli plod, ki je zelo podoben jajčastemu plodu zelnatega bombaževca, ter ima, kakor ta, volni podob ne kocine (bombaž), katere drevo pozneje po vsem prágozdu raztrosi ter se rabi ne samo za nadevanje blazinic, nego tudi kot primeček k pravemu bombažu, iz katerega se tkó mnogovrstne tkanine, kakor so: katun, mušlin itd.

Ne samo za prebivalce vročih dežel, nego tudi za nas je zelo koristno tako imenovano kakaovčevo drevo (Theobroma Cacao), ki je 6—13 metrov visoko in raste v vročih ameriških deželah. Deblo tega drevesa ima gladek lub a listi so podolgasto-okrogli, debeli, svetli in vedno zeleni. Kakaovec

cvetè vse leto.

Majhenirudeči

cvetovi izra-

stejo šopoma

iz luba po

deblu in po

vejah ter se

razvijó v ve-

like, kumaram

podobne plo-

dove, ki so na-

drevo sadé tudi po

druzih vročih krajih.

Za čokolado se izprži

seme tega

drevesa, potem se zmelje in pomeša s

sladkorjem (cukrom) ter se dodá tej

zmési še drugih različnih dišav.

Čokolada se prodaje v plôčicah.

Pije se

kakor kava z

mlekom. — Čo-

koladoso izúmili

Mehikanci, od

njih so se jo

naučili delati v

16. stoletji

španci, ali ti

so dolgo tajili,

kako se dela

čokolada. Še le

v 17. stoletji po-

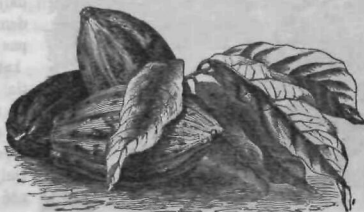
stala je obče

znana po Evropi.

Zavoljo svoje

lepote in velike

koristi, katero

polnjeni z belo

kiselkasto

kašo, v katerej

je mnogo ru-

javegasemena,

ki se kakaov

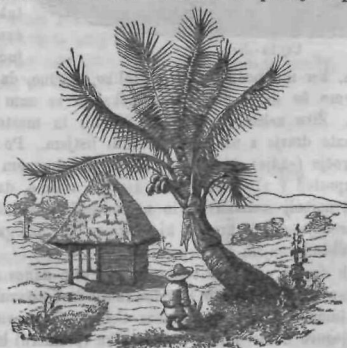
bob imenuje.

Iz tega semena

(boba) se na-

reja čokolada;

zaradi tega to

Kokosova palma.

imajo od njih

prebivalci vro-

čih dežel, obče so

znane palme.

Palme so dre-

vesa, ki imajo

po največ prosto

deblo, katero

nosi v vrhu šop

velic, pérasto

ali mahalasto

sestavljanih

listov. Deblo

nima luba ter

káže na površji

ostanke in sledí

velic, listov, ki

ne odpadejo, ampak se na deblo polagoma suše in odgojivajo. Cvetovi so drobni, mnogoštevilni in betičasto nakupičeni; iz cvetov postane pozneje plod. Jedna najznamenitejših in najkoristnejših je kokosova palma (*Cocos nucifera*). To najkoristnejšo izmed vseh palm sadé ljudje po vročih krajih naše zemlje, posebno pa po otocih in bregovih indijskega oceana (v Aziji). Njena prava domovina je Azija, a od tod je prenesena v vse gorke dežele. V Aziji se dobé celi gozdi kokosovih palm, pa jih tudi sadé. Kokosova palma ima 20–50 metrov visoko deblo, ki je šibko, a pri tleh precej debelo. (Denašnja slika vam kaže mlado kokosovo palmo). Ta palma zeló hitro raste in od šestega leta počemši rodi sad. Listi so pérnati in 4–5 metrov dolgi. Izpod listov izrastó veliki cvetni betiči s svojimi cvetnimi tulci. Sad ali plod tega drevesa imenujemo kokosove orehe, ki so jajčasto špičasti in veliki kakor otročja glava; v sredi imajo koščico z vlaknato lupino. Ta koščica ima, dokler še ní popolnoma zrela, v sebi neko hladilno, mleku podobno tekočino, ki se pozneje strdí v mandeljnasto, trdo, v sredi votlo jedro. Kokosova palma cvetè skozi vse leto in nosi vsak mesec 15–25 orehov. Iz sadov se pridobiva kokosovo olje; deblo daje les za stavbe; iz vlaken, ki se dobé iz listov in cvetnih tulcev, spleta se različno pletivo. Iz trdih lupin se delajo čaše in druge posode; iz deblavega soka se prideluje palmovo vino, palmov sladkor, arak (jako dobro in močno žganje) i. t. d.

— 6.

Divji kostanj.

Divji kostanj (*Roskastanie*) je doma iz Azije in so ga pred kacicmi tristo leti v Evropo presadili. To drevó ima zeló gost vrh, velike, dolgopeceljate liste, in velike v kitah stoječe cvetove, ki so belo-rožni in rumeni. Zares prav zalo drevo, ki nam služi v olepšavo drevoredov, gosposkih vrtov in pokopališč. Plod leži v bodečej glaviči, ki ima v sebi svitlo rujavo seme (kostanj) z okroglastim, mrko sivim popkom. Divjega kostanja ljudjé ne uživajo, ima grenak okus in ga pokladajo le živini. Posušen in zmlet divji kostanj in potlej s krmo pomešan, pravijo, da je dobro zdravilo tacim konjem, ki kašljajo in težko sópejo. Tudi krave dajejo dosti in dobrega mleka, ako se jim poklada sad divjega kostanja. To drevo je v najlepšem cvetji meseca maja. Lés porabijo mizarji in strugarji.

I. T.

Razne stvari.

Drobtine.

(Največja morska globočina) iznaša 8500 metrov v velikem morji (oceanu). Druga največja morska globočina je v atlanskem oceanu, ki ima 7100 metrov globokosti.

(Najznamenitejše reke) v našem cesarstvu so: Dunav, ki pride iz Nemčije ter teče mimo Dunaja po Ogrskem na Turško, — Aníža po gorenjem Avstrijskem, — Laba po Češkem, — Mura po gorenjem Štírskem, —

Dráva po Koroškem in Štirim, — Sava po Kranjskem in Hrvatskem, — Kolpa po kranjsko-hrvatski meji in po Hrvatskem.

(Največja mesta) na svetu so: v Evropi London; v Afriki Kahirah ali Kairo, v Ameriki Rio de Janeiro; v Aziji Peking.

(Kdo je največji posestnik na svetu?) Največji posestnik na svetu je smrt, ker ona ima v vsakej, tudi najmanjši fari svojo njivo.

(Čudna peresa.) Učeni jezuit Sachini je imel samo dve peresi, s katerima je pisal celih sedem let. — Leon Allatij je imel jedno samo pero, s katerim je pisal celih 40 let. O njem se pripoveduje, da se je bridko razjokal, ko se mu je izgubilo to pero. — A koliko peres porabite dandanes vi, otroci?

Čudno število.

Jaz poznam štirištevilično število, ki ima naslednje lastnosti:

a. Ako sošteješ vse štiri številke, dobiš ravno toliko, kakor da bi prvi dve številki množil (multipliral) jedno z drugo, in ravno toliko, kolikor obe zadnji številki značite, t. j. prvi dve številki pomnoženi dadó ravno toliko, kolikor zadnji dve značite.

b. Vsota (suma) prve, tretje in četrte številke je ravno toliko, kolikor nam kaže druga številka, a ta druga številka nam kaže polovico dveh zadnjih števil.

c. Ako množiš prvo in zadnjo številko jedno z drugo, dobiš ravno toliko, kakor da bi obe srednji številki sošteval.

d. Ako odšteješ prvo številko od druge, dobiš ravno toliko, kakor da bi tretjo številko sošteval k četrtej.

Zdaj mi pa povedi to čudno štirištevilično število.

Slovstvene novice.

* „Ljubljanski Zvon“, list za lepstvo in znanstvo stopi z bodočim letom v svoje drugo leto. Ako pogledamo prvi

letnik „Ljubljanskega Zvona“, priznati moramo, da je to izvestno najlepša knjiga v našem domačem slovstvu. Na 790 straneh ima bogat in mnogoličen zaklad leposlovne in znanstvene tvarine, a vrhu tega mu je še vnanja oblika takó krasna in prikupljiva, da smemo ponosni biti Slovenci s tako izvrstnim delom, ki dela veliko čast našemu domačemu slovstvu pri vsakem, bodi si katerem koli izobraženem in v slovstvu dovršenem naródu. — „Ljubljanski Zvon“ izhaja v mesečnih, štiri pôle obsežnih zvezkih in stoji za vse leto na krasnem papirju tiskan 4 gl. 60 kr.; za pol leta 2 gl. 30 kr. Mi ga živo priporočamo vsem domoljubom in prijateljem naše lepe slovenske domovine.

* „Pedagogični letnik.“ Tako se bode zvala knjiga slovenskim učiteljem v pouk in rabo, ki bode z novim letom jela izhajati s sodelovanjem nekaterih slovenskih učiteljev. Naročnina stoji 1 gl. in se pošilja gospodu Bož. Valentu, nadučitelju v Krškem. Želimo najboljšega uspeha!

* „Mir.“ To je imé novemu časniku, ki bode z novim letom začel izhajati po dvakrat na mesec v Celovci. Izdavatelj in urednik mu je po vseh slovenskih pokrajinah obče znani in mnogocenjeni domoljub slovenski gosp. And. Einspieler. Cena listu je za vse leto 1 gl. Želimo mu naročnikov kakor listja in trave!

Popravek. V zadnjem „Vrtčevem“ listu 1881. l. naj si blagovoli vsak popraviti naslednje pogreške: Na 182. strani naj se 15. vrsta bere: Zdaj se vstavi kakor zamaknéno, namesto: Zdaj se vstavi kakor bi se zamaknilo. — Na isti strani v 6. vrsti od spodaj naj se popravi beseda „rastel“ v „raslo“, ker se poteza na listje v naslednji vrsti, a listje je srednjega spoja. Šesta vrsta naj se toraj čita: Res je, da bo raslo, kakor raste itd.

 Kdor se na „Vrtec“ noče ali ne more naročiti, prosimo ga uljudno, da nam prvi list vrne pod istim ovitkom, pod katerim ga je prejel. Druzega ni treba, nego da zapiše na ovitek „Nazaj!“

Ured. „Vrtčev“.

„Vrtec“ izhaja 1. dné vsacega meseca, in stoji za vse leto 2 gl. 60 kr.; za pol leta 1 gl. 30 kr. Napis: Uredništvo „Vrtčev“, mestni trg, št. 9 v Ljubljani (Laibach).

Izdatelj, založnik in urednik Ivan Tomšič. — Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani.